

XIX. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA PAYAS SANCAĞINDA KULLANILAN ERKEK ŞAHİS İSİMLERİ

Salih AKYEL*

Öz

Bu makalede XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Payas kazası Türk kişi adları, dönemin nüfus defterlerine dayalı olarak 1867 yılında Fırka-i İslahiye tarafından yapılan sayımdakiler ele alındı. Bu defterlerdeki toplam 2409 erkek ismi üzerine analitik olarak inceleme yapıldı. 19. Yüzyılın ortalarında Payas kazasında en çok Arapça kökenli isimler kullanılmaktaydı. Ad olarak konulan Mehmed, Ali, Mustafa gibi Arapça kökenli İslami isimler olup daha çok peygamber ve onun ehl-i beytinden olan kimselerin isimleri olduğu tespit edilmiştir. Bu adlar, kesinlikle peygamber, halife ve diğer İslam büyüklerinin adlarından alınmıştı. Türkçe ve Farsça kökenli adlar verilirken ise eski Türk dinî inanış ve gelenekleri yansıtan isimler; idarî-askerî ünvan ve terimler; iyi dilek ve temenniler ifade eden adlar; tarihî şahsiyet isimleri, gök cisimleri ve coğrafya isimleri; meslek, hayvan ve maden adları gibi ad gruplarındaki isimler yaygın olarak kullanıldı.

Anahtar Kelimeler: Payas, adbilim, İslâmî ad, Arapça, Türkçe, Farsça.

MALE PROPER NAMES USED IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY IN PAYAS DEPUTY

Abstract

In this article, Turkish personal names in the Payas district in the second half of the 19th century, those included in the census conducted by the official organization called *Fırka-i İslahiye* in 1867 based on the population registers of the period, are discussed. An analytical examination has been conducted on the 2409 male names in these registers. In the middle of the 19th century, in the district of Payas, names of Arabic origin were used most often. Most of these are Islamic names of Arabic origin such as Mehmed, Ali, Mustafa, and it has been found that most of them are the names of the Prophet and people of his household. These names were borrowed from the names of the Prophet, caliphs and other major Islamic personalities. When Turkish and Persian names were given, however, names in such name groups as those reflecting ancient Turkish religious beliefs and traditions, administrative-military titles and terms, names denoting good wishes, names of historical personalities, names of heavenly objects, geographical names or professional, animal and mineral names were commonly used.

Keywords: Payas, onomastics, Islamic names, Arabic, Turkish, Persian

Giriş

Özel adlar bilimi anlamına gelen “Onomastik”in şahıs adlarını inceleyen bölümüne “antroponimi”, yer adlarını inceleyen bölümüne ise “toponomi” denilmektedir.(Kurt, 1995: 211-212). Türkler, İslam öncesi devirlerde Şamanizm, Budizm, Manheizm, Zerdüştlük, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi çeşitli dinleri kabul etmişler ve X. Asırdan itibaren de kitleler halinde Müslüman olmaya başlamışlardır. Birkaç bin yıllık tarihleri boyunca ise Çin’den Adriyatik’e kadar uzanan muhtelif coğrafyalarda farklı kültür ve medeniyetlerle karşılıklı etkileşim halinde olmuşlardır (Açıkel, 2003: 307).

*Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Polatlı Fen-Edeb. Fakültesi, Tarih Bölümü, salihakyel75@gmail.com.

Kişi adları, buldukları bölgenin coğrafyasından, tarihinden, inançlarından ve ana babaların dünya görüşlerinden izler taşır. Zaman ve mekân farklılıklarına bağlı olarak, değişen veya gelişen kültürlerde kullanılan isimler de değişim göstermiştir. Türkler için isim alma konusu, İslamiyet ile tanışmalarından önce de önem arz etmekteydi. Bunu önemli milli destanlarda görmekteyiz (Demir 2012: 61). İslamiyet'in kabulünden sonra Türkçe isimler daha az kullanılıp Arapça isimlere ağırlık verilmiştir. Önce Arapça, daha sonra da İran'a komşuluk münasebetiyle de Farsça adlar kullanılmaya başlanmıştır (Gülensoy, 2012: 2).

Türk kişi adları üzerine bilimsel ve popüler tarzda bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan popüler olanların çoğu yeni doğan çocuklara ad bulmak isteyen anne ve babalara hitap eden ticarî amaçla hazırlanmış kitaplardır (Gençosman, 1975; Kaya, 1974; Par, 1981; Püsküllüoğlu, 1981, Açıkkel, 2003). Bilimsel nitelikli akademik incelemeler ise tarihî kaynaklara ve arşiv malzemesine dayanılarak hazırlanan çalışmalardır (Abdi, 1934; Atalay, 1953; Açıkkel, 2003, Caferoğlu, 1972; Güzelbey, 1984; İlhan, 1990; İnan, 1958; Erol, 1992). Bu yöndeki çalışmaların sayısı ise henüz yeterli değildir.

Akademik nitelikli çalışmaların sadece bir bölümünde, 15 ve 16. yüzyıl Osmanlı tapu-tahrir defterlerindeki vergi mükellefi listelerinden istifade edilmiştir (Yediyıldız-İzci, 1983; Kurt, 1993, 1995, 1996 ve 1998). Genel olarak vergi veren erkek nüfusun kaydedildiği bu defterlerdeki verileri değerlendiren araştırmacılar, erkek isimleri üzerinde durmuşlardır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların kullandıkları isimler konusunda ise nüfus kaynak olmaktan uzaktırlar. Diğer taraftan söz konusu defterlerin çok az bir kısmı kişi adları bakımından incelemeye tabi tutulduğundan XIX. yüzyıl erkek adları konusundaki çalışmalar sınırlı bir düzeyde kalmıştır.

İnsanların çocuklarına verdikleri isimlere bakılarak, onların kişilikleri, hayata bakışları, dini inançları konusundaki görüşleri, yaşadıkları coğrafya ve kültürün şahıslar üzerindeki etkisi anlaşılabilir. Bu etmenler dikkate alınarak, bölgesel kişi adları çalışmaları yapmak ve bunları geniş kitlelerin istifadesine sunmasını kültürümüzü daha iyi anlamaya katkı yapacağı kuşkusuzdur.

Bu düşünceden hareketle bölgesel bir çalışma olarak Anadolu'nun güneyinde yer alan Payas kazası merkezinde XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında kullanılan Türk kişi adları üzerinde duracağız. İncelemenin ana kaynakları 1867 yılına ait nüfus defteridir. Bu defter 3703 numaralı 1867 tarihli olan Payas kazası nüfus defterindeki kişilerin adlarını çeşitli yönlerden tasnif ettik. Aşağıda bu tasnif çerçevesinde Payas kazası merkezindeki kişi adlarını incelemeyi yörenin tarihini kısaca değindikten sonra Payas kazasında en çok kullanılan adları ele alacağız.

1. Payas Tarihi

Payas, 2012 yılı sonlarına doğru çıkarılan “Büyükşehir Yasası” ile Hatay iline bağlı bir ilçe konumuna getirilmiştir. Arapların Cebel-i Lükâm dedikleri Amanos (Gâvur) Dağları eteklerinde ve İskenderun Körfezi içinde yer alan Payas, bu tarihten önce, idari teşkilat bakımından Hatay ili Dört Yol kazasına bağlı, nahiye merkezlerinden biri olan küçük bir kasaba halindedir (Akyel, 1966: 1-2). Zamanında bir iskelesi olan Payas, İskenderun Körfezi'nin doğu sahilinde ve İskenderun'a 30 kilometre uzaklıkta ve kuzeyinde yer almaktadır (Şemsettin Sami, 1306: 1571; Efe, 2013: 183). Osmanlılar devrinde

imparatorluğun genişleyerek Suriye, Irak ve Mısır'a hâkim olmasından sonra teşkil edilen Özer (Üzeyr) sancağı içerisinde sancak merkezi olarak Payas önemli bir mevki olmuştur. Halep ve Şam'a giden tüccar kervanları ile Surre Alaylarının geçtiği yol (Şam-ı Şerif Caddesi) üzerinde önemli bir uğrak noktası haline gelmiştir (Akyel, 1966: 1-2). Aynı zamanda XVIII. yüzyılın son çeyreğinden XIX. yüzyılın ikinci yarısının ortalarına kadar başta Payas olmak üzere Erzin, İskenderun, Belen ve Antakya hattının başlıca gücü olan, asılları Özer-ili Türkmenlerine dayanan, Küçük Alioğulları'nın merkez üssü de Payas kazası olmuştur (Tozlu, 2009: 63, Efe, 2013: 183).

1865 yılında Halep vilayetine bağlı olan Payas sancağını "Payas, Osmaniye ve Belen" kazaları oluşturmaktadır (Cevdet Paşa, 1991: 202; Bayraktar, 2004: 20). Payas sancağının merkezi olan Payas kazasında, 1867 yılında, 1.213'ü Müslüman, 447'si gayrimüslim olmak üzere toplam 1.660 nüfus bulunmaktadır (Cevdet Paşa, 1991: 223; Bayraktar, 2004: 23; Efe, 2013: 183).

1870/1871 yılına gelindiğinde Payas sancağı, Adana vilayetine bağlanmış olup, Payas ve Osmaniye kazalarından oluşmaktadır. Bu dönemde Payas kazasında, 2 mahalle ve 35 köy bulunmaktadır. Ayrıca kazada, 1.292'si Müslüman, 446'sı Hıristiyan toplam 1738 hanede; 4.034'ü Müslüman ve 1.375'i de Hıristiyan toplam 5.409 nüfus yaşamaktadır (Efe, 2013: 184).

1877/1878 yılına gelindiğinde ise Payas sancağında 2.960 hane mevcut olup, 1.596'sı gayrimüslim ve 4.293'ü Müslüman olmak üzere 5.889 nüfus bulunmaktadır. 1881/1882 yılında ise Payas kazasında; 3.704'ü Müslüman, 1.421'i Hıristiyan olmak üzere 5.125 nüfus yaşamaktadır (Efe, 2013: 184).

Osmanlı döneminde, önce Adana daha sonra ise Halep vilayetlerine bağlanan Payas, XIX. Yüzyılın sonlarında, Adana vilayetinin Cebel-i Bereket sancağına, bir kaza merkezi olarak bağlanmıştır (Darkot, 1997: 531). Bu dönemde Halep dâhilindeki hadiseleri sona erdirmek amacıyla bölgeye gelen Fırka-i Islahiye tarafından yeniden teşkil edilen Halep vilayetinin sınırlarının fazla genişletilmesi dolayısıyla, idarede görülen zorluklar neticesinde, Payas, Adana ve Kozan sancakları Halep vilayetinden ayrılarak bu sancaklardan oluşan yeni bir vilayet meydana getirildi. Ancak bu sıralarda yeni kurulmuş olan Maraş vilayetinin sınırları kesin bir şekilde belirtilmemiş olduğundan Payas ve Kozan, bu vilayet sınırları içerisinde kalmıştır (Cevdet Paşa, 1991:240; Akyel, 1966: 28).

Nihayetinde yeni teşkil edilen Maraş vilayeti ilga edilerek tekrar eski durumuna getirilince Payas, Cebel-i Bereket sancağına bağlanmış ve önceleri bu livanın merkezi iken sonra Fırka-i Islahiye tarafından görülen lüzum üzerine sancak merkezi Payas'tan Yarpuz kasabasına nakledilmiştir (Efe, 2011: 3).

Payas, Mondros Mütarekesi'nden sonra Fransız işgaline uğramıştır. 1921 Ankara Antlaşması'ndan sonra Türkiye sınırları içerisinde kalan Payas, yeni Türk Devleti döneminde Dört Yol'a bağlı bir yerleşim birimi olmuştur. Dört Yol kazası, Adana vilayetine bağlı olup Hatay'ın anavatana katılmasından sonra, 23 Temmuz 1939 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti idari taksimatında Hatay'a bağlanmıştır (Dayı, 2007: 48).

İncelediğimiz dönemde Payas kazası; Karacami ve Rum mahalleleri ile Kürtül, Abacılı, Güzelli, Karayılan, Üzeyrli, Sarisekili, Karakenise, Rabat, Çokmerzimen, Çaylı, Ocaklı, Kuzuculu, Keçili, Başlamışlı, Lüğlük, Erzin ve Mustafalı köyler ve kazaya bağlı

Döşek Nahiyesi 9, Ulaş nahiyesi de 16 köyden oluşmaktadır (BOA, Payas Nfs. Defter Nu: 3703). (Bkz. Tablo 1)

Tablo 1: 1867 Tarihinde Payas Kazasının İdari Taksimatı

Kaza/Nahiye	Mahalle/Köy
PAYAS KAZASI	Karacami Mahallesi
	Rum “
	Abacılı Köyü
	Güzelli “
	Karayılan “
	Üzeyrli “
	Sarısekili “
	Karakenise “
	Rabat “
	Çokmerzimen “
	Çaylı “
	Ocaklı “
	Kuzuculu “
	Keçili “
	Başlamışlı “
	Lüglük “
Erzin “	
Mustafalı “	
DÖŞEK NAHİYESİ	Kurtkulağı Köyü
	Doruk “
	Ayas “
	Musafakılı “
	Nacarli “
	Cevheri “
	İsalı “
	Kürt “
Vayvalı “	
ULAŞ NAHİYESİ	Değirmenderesi Köyü
	Seydihan “
	Azganlık “
	Sincan “
	Kozludere “
	Ortasirt “
	Çağlalık “
	Gürlevik “
	Şeyhmahmud “
	Bülke “
	Haviş “
Kuyuluk “	

	Harlık	“
	Büyükküllü	“
	Küçükküllü	“

2. Payas Kazasında En Çok Kullanılan Şahıs Adları

İnsanların çocuklarına verdikleri isimler hayata bakış açılarıyla ilgili olduğu kadar yaşadıkları çağ ve çevrenin kültürüyle de doğrudan bağlantılıdır. Sadece kişi isimlerine bakarak tarihin herhangi bir kesitine dair birtakım görüşlere varmak mümkün olduğu gibi yaşanan coğrafya ve kültürün kişiler üzerindeki etkisi daha anlaşılabilir hale gelebilir. Dini inançlar konusunda da kişi adlarından birtakım ipuçları elde etmek mümkündür. (Terzi-Ergün; 2012: 35)

Payaslılar 1867’de çocuklarına hangi isimleri vermişler ve en çok hangi isimleri tercih etmişlerdir sorusunun cevabını bulabilmek için defterin verilerini değerlendirdik. Çünkü insanların çocuklarına verdikleri isimler onların kişiliklerini, hayata bakışlarını ve kültürlerini ortaya koymaktadır. Aynı şeyi Payas kazası için söylemek yanlış olmayacaktır.

1867 yılında bölgede tespit ettiğimiz şahıs isimlerinden en fazla kullanılan ismin Mehmed (Muhammed) olduğu görülmektedir. Mehmed ismi 543 kişi tarafından kullanılmakla birlikte bu toplamda kullanma oranı olarak %22,5’lik bir dilimi oluşturmaktadır. İkinci sırayı Ali ismi almaktadır. Ali ismi 329 defa geçmekte ve kullanılan isimler itibarıyla toplamda %13,6’sını oluşturmaktadır. Üçüncü sırayı ise Mustafa ismi almaktadır. Mustafa ismi 227 defa geçmekle birlikte o da toplamda % 8,3’e tekabül etmektedir. Dördüncü sırayı ise Ahmet ismi almaktadır. Ahmet ismi 200 defa geçmekle birlikte toplamda % 8,3’ünü oluşturmaktadır. Onu da 114 defa Hasan ismi geçmekle beraber toplamda % 4,7’sini oluşturmaktadır.

Tablo 2. 1867’de En Fazla Kullanılan İsimler ve Oranları

İSİMLER	SAYI	ORAN	İSİMLER	SAYI	ORAN
Mehmet	543	22,5	Ömer	84	3,4
Ali	329	13,6	Halil	71	2,9
Mustafa	227	8,7	İsmail	58	2,4
Ahmet	200	8,3	Süleyman	55	2,2
Hasan	144	5,9	Yusuf	37	1,5
İbrahim	136	5,6	Veli	29	1,2
Hüseyin	124	5,1	Mahmud	23	0,9
Osman	121	5	Beyazid	21	0,8

3. Payas Kazasında En Az Kullanılan Şahıs Adları

Kazada geçen tek isimler genellikle pek fazla tercih edilmeyen isimlerdir. Bu isimlerin bazılarının anlamları bile bilinmemektedir. Fazla tercih edilmemekle birlikte kazada bir defa

geçmiştir ve günümüzde bu isimlere rastlanılmamaktadır. Bunlar; Hamek, Anber, Dursusam, Abulk, Ketman, Tıbık gibi.

Tablo 2. 1867’de En Az Kullanılan İsimler ve Oranları

İSİMLER					
Nuh	İshak	Hızır	Gaffar	Eyüb	Abdülkerim
Abdüsselam	Abdülhamid	Hamid	Şaban	Emin	Kadir
Hakkı	Cevdet	Abbas	Reyhan	Abdülmennan	Hayta
Enbiya	Arif	Hekim	Ümmet	İskender	Şerif
Emir	Haydar	Battal	Murat	Abdulvahhab	Mülhim
Selam	Gülşani	Rüstem	Dudu	Güllü	Duran
Timur	Memo	Emerce	Apo	Halilce	Yahyaca
Haso	Allak	Tıbık	Dursusam	Abulk	Hamo
Alice	Anber	Ketman	Muslu	Hamek	Vayis

4. . Payas Kazasındaki Adların Türleri

Osmanlılar, hazineye gelir sağlama ve savunma ve fetih için asker toplama gayesi ile arazi ve nüfus sayımı yapılmasına ve bunlarla ilgili kayıtların tutulmasına özel bir önem vermişlerdir.(Çimen, 2012: 185) 19. Yüzyılda Osmanlı’da yapılan ilk nüfus sayımlarında sadece erkekler sayılmıştır(Çakan, 2004: 130) ve bayanlar bu sayıma dâhil edilmemiştir. Payas Kazasına ait 20’ye yakın köyde yapılan sayımda sadece erkek şahıs adlarına yer verilmiştir.

Türklerin İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrasında isim koyma geleneği birbirinden farklılık göstermektedir. X. yüzyıldan itibaren özellikle Türklerin toplu halde Müslüman olmaları ile birlikte Türk kişi adlarına Arap adlarının yanı sıra Fars adları da karışmaya başlandı (Çakan, 2004: 130). Aynı zamanda İslamiyet’e geçiş ile Türk adları Müslüman adları ile birlikte de kullanılmıştır. Bu nedenle bölgelerde kullanılan erkek şahıs adlarının kökenleri inceledik.

4.1. Arapça Kökenli İslami Adlar

İslamiyet’in Orta Asya’da iyice yayılması ile birlikte Türkler X. asırdan itibaren Müslüman olmaya ve bu yeni dinin ad koyma prensiplerine uymaya başlamışlardır. İslâm’ın ad koyma prensipleri bizzat Hz. Peygamberimizin (SAV) hadis-i şeriflerinde ifade edilmiştir. Bu hususta “Siz kıyamet gününde kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. Onun için isimlerinizi güzel isimlerden koyunuz”, “Peygamberlerin isimleriyle isim koyunuz” ve “Kimin çocuğu olursa, onun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunsun” (Açıkel, 2003: 319) hadis-i şerifleri önemlidir. Bu hadis-i şeriflerde belirtilen “İslâmî” ad verme, “peygamber adı” vermeye öncelik, çocuğun doğumunda sağ kulağına “ezan” ve sol kulağına “kamet” okuma prensipleri, Müslüman Türk toplumunda asırlardan beri uygulana gelmiştir (Aras, 1988, s. 332-333; Öksüz, 1982, s. 29-30, Açıkel, 2003: s. 316).

İncelediğimiz dönemde Payas kazasındaki Arap kökenli isimleri kendi arasında şu şekilde sınıflandırabiliriz:

4.1.1. Peygamber Adları

Payas kazasında toplam 2409 erkek bulunmaktadır. Peygamber isimlerini alan kişi sayısı ise 1318 kişi olup kazadaki Müslüman erkeklerin yaklaşık %55'i peygamber isimlerini almışlardır. Hz. Muhammed'e nispet eden isimler arasında Mustafa, Mehmet, Ahmet, Mahmut isimleri sıkça kullanılmaktadır. Bu isimlerin istatistikleri şu şekildedir; Ahmet 200, Mustafa 227, Mehmet 543, Mahmut 23'tür.

Tablo 3: Peygamber Adları Sayı ve Oranları

İSİMLER	SAYI	ORAN%	İSİMLER	SAYI	ORAN%
Ahmet	200	8,3	Nuh	1	0,04
Yusuf	37	1,5	İsa	3	0,1
İbrahim	136	5,6	İshak	1	0,04
İsmail	58	2,4	Musa	28	1,1
Mustafa	227	9,4	Salih	3	0,1
Süleyman	55	2,2	Mahmud	23	0,9
Mehmet	543	22,5	Hızır	1	0,04
Yakup	3	0,1	Eyüb	1	0,04

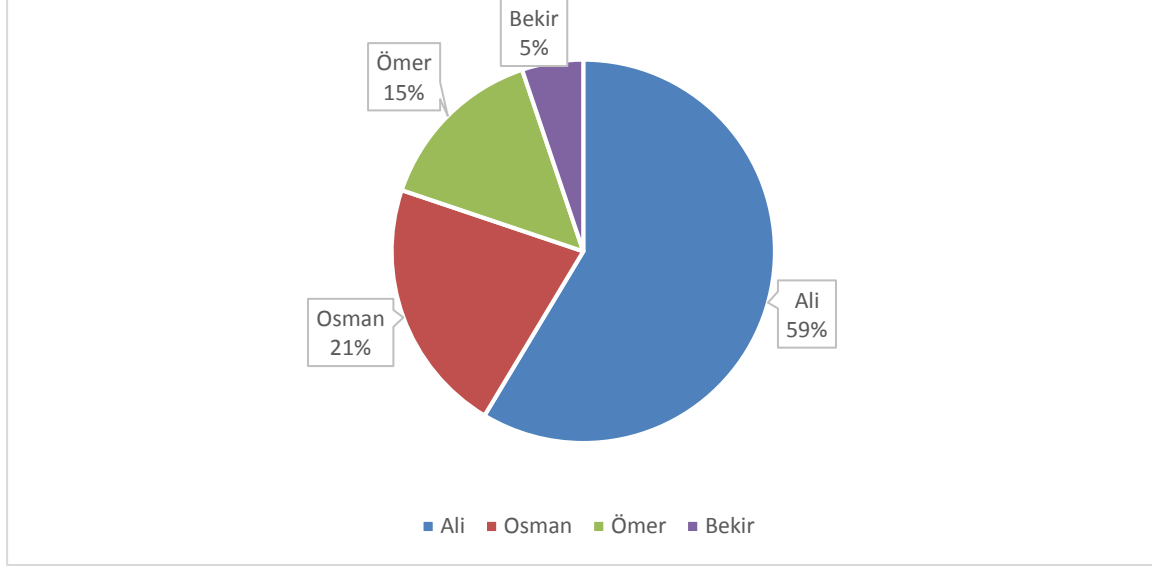
Payas'ta kullanılan Arapça kökenli İslâmî isimlerden peygamber adı alanların en fazla oranları, % 22,5 (toplam 2409 kişiden 543)'le Mehmed, ikinci sırada % 9,4 ile Mustafa, onu da %5,6 ile Ahmed ismi takip etmektedir. En az peygamber ismi alanlar ise %0,04 ile Hızır ve Eyüp isimli kişilerdir. Hud, Lut, ve Elyase gibi peygamber isimleri bölgede hiç kullanılmamıştır.

4.1.2. İlk Dört Halifenin Adları

Eski zamanlarda insanlar dört halife duyduğu sevgiyi ve bağlılığı hayatlarına bir şekilde yansıtmışlardır. Payas kazasında toplam Müslüman erkek 563 kişi halife ismini taşımaktadır. Bu isimler; Ali 329, Ömer 84, Osman 121, Bekir 29'dur.

Grafik 1. 1867’de İlk Dört Halifenin Adlarının Oranları

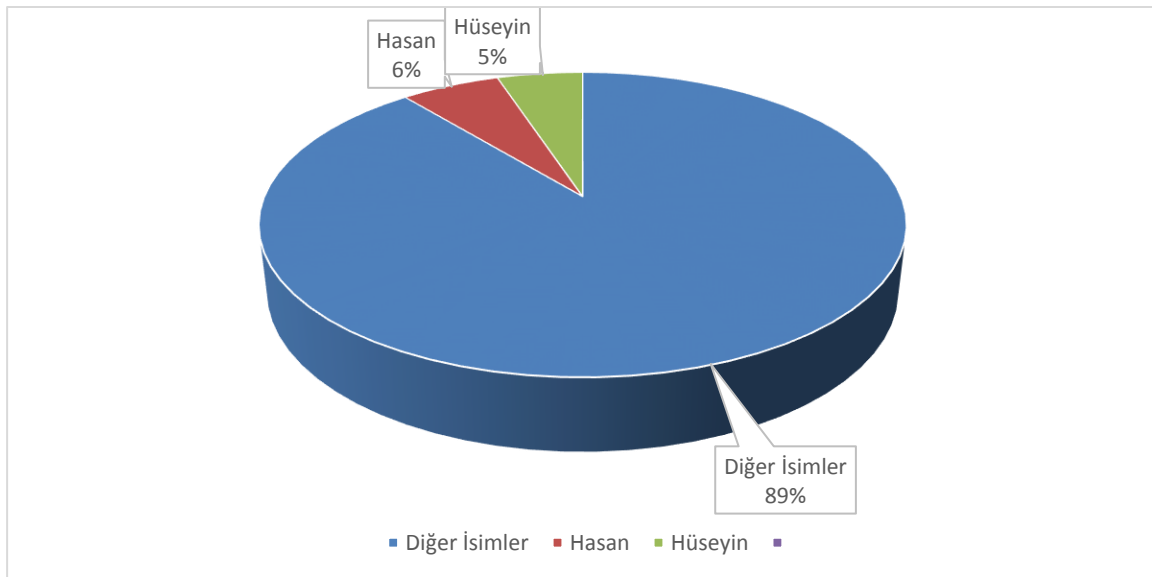

Aynı zamanda kazada dört halife ismini çift alan isimler de mevcuttur. Bunlar ise; Durmuş Ali 9, Mehmet Ali 3, Bayram Ali 3’tür.

4.1.3 Hz. Muhammed’in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in Adları

Bu iki isim, gerek tek başlarına gerekse Türkçe ve Farsça kökenli isimlerle birlikte bölgede yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Hasan ismi 144 kişinin adı olup tüm isimler arasındaki oranları %5,9, Hüseyin ismini ise 124 kişi olup bunların da oranı %5,1’dir. Bu durum Türk Milletinin, ehli beyte karşı olan sevgi ve saygısının göstergesi olarak değerlendirilir.

Grafik 2. 1867’de Hasan ve Hüseyin Adlarının Oranları

4.1.4 Esmâ-i Hüsna'dan Seçilen Adlar

Doğan çocuğa Allah'ın isimlerinden koyma geleneği de hâkimdi. Bunlar genellikle hiçbir ek almadan konulmaktaydı. Kaza da konulan bu isimler; 29 kişi Veli, 11 kişi Abdullah, 3 kişi Fettah ve birer kişilerde Gaffar, Abdülkerim, Abdüsselam, Abdülhamid ve Hamid'dir.

4.1.5 Çocuğun Doğduğu Gün ve Aya Göre Adlar

Hicri takvimde başlangıç Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti ile başlamaktadır. Bu nedenle yine İslami bir inançla doğan çocuğa hicri ay isimleri verilmiştir. Aynı zamanda İslami inanca göre mübarek gün ve gece isimleri de görülmektedir. Bu isimlerden ikişer kez Bayram ve Kasım ile birer kez Şaban ve Kadir şeklinde kullanılmıştır.

4.2 Diğer Arapça Kökenli Adlar

Kuran-ı Kerim'in rastgele açılarak o sayfadan çocuğun şansına bir isim konulması, Anadolu'da bugün bile uygulanan ad koyma usulüdür. Kuran'ın bu şekilde açılan sayfada bir peygamber adı geçmiyorsa, o zaman isim olarak kullanılmayan bazı sıfatlar, hatta fiiller bile ad olarak verilebilmektedir (Kurt, 1995: s.183).

Yine Arapça kökenli olup ehl-i beyt isimleri veya din büyüklerinin isimleri Hamza, Veysel, Enbiya gibi isimler günümüzde de kullanılmaktadır. Bazı dini mezhepler de ad olarak konulmuştur. Hanefî ismi Payas kazasında buna bir örnektir.

4.3 Türkçe ve Farsça Kökenli İsimler

Köyde kullanılan kişi adlarında Arapça ve Farsça kelimelerin oranı, Türkçenin kelime hazinesindeki Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin oranından daha fazla olmasıdır (Açıkel, 2003, s.313). Bu köydeki kişilerin İslamiyet'i ciddi şekilde benimsemesinden dolayıdır.

Eski Türk kültüründe Gök Tanrı inancı ve Şamanizm'in etkilerinin derin olması, Budizm, Manihaizm ve Nastro- rizm ile birlikte dışarıdan gelen çeşitli unsurlar (Çakan, 2004, s.129) sayesinde Türkçeye birçok farklı kökenli isimlerin eklenmesi ile bu isimler Türkçeleşmiş ve sıkça kullanılmıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra Türkçe isimler az da olsa kullanılmıştır. Payas'ta da Güllü, İbiş, Timur, Memo, Duran, Durmuş isimleri Türkçe kökenlidir.

Kaza merkezi ve bağlı köylerde Farsça isimler az da olsa kullanılmıştır. Bunlar Gülşani, Derviş, Rüstem, Dudu gibi isimlerdir.

4.4 Ses Değişimine Uğrayan İsimler

Kişi adları ağız bilimi bakımından da önem arz etmektedir. Bir ağız bölgesindeki kişi adlarını incelemek, bize ağız bölgesinin tarihi, etnik yapısı, komşuluk ilişkileri gibi çeşitli bilgileri sağlamasının yanı sıra ağızdaki fonetik temayüllerin tespitine de yardımcı olabilir (Uygur, 2013; s.63). Payas merkezindeki bazı isimler bu şekilde değişikliğe uğramıştır. Bu isimler ise; Hamo, Mısdık, Sello, Apo, Haso, Memo'dur.

Sonuç

Bilindiği gibi Osmanlı dönemi tahrir defterinde yalnızca erkek nüfus sayılırdı. Sebebi ise mülk veya savaş zamanı asker ihtiyacı sayısını tespit etme amacını taşımaktadır. Bu nedenle bayanlar nüfus sayımına dâhil edilmemiştir. İncelenen Payas kaza merkezi ve buraya bağlı köylerdeki erkek isimlerine bakıldığında en fazla Arapça kökenli isimler olup buradaki isimlerin %55'i peygamber isimleridir. Buradan anlaşıldığı gibi İslami inanca bağlı olarak tercih edilen isimler Arapçadır. Türkçe isimler Türk asıllı olunmasına rağmen az kullanılmıştır. Demek ki insanların yaşayış biçimi, etkilendikleri ve benimsedikleri inançları, ibadetleri, gelenek ve görenekleri isimlere yansımıştır. Zamanla Türklerin İslamiyet'i benimsemesi ile peygamber, sahabe-i kiram ve din büyüklerine olan sevgiden dolayı çocuklarına bu isimleri vermişler ve uzun yıllar kullanmışlardır. Ayrıca geleneklerine bağlı olarak isimler baba veya dede neslinden gelmekteydi. Kaza merkezi ve köylerinde 92 kişiye babasının, 129 kişiye de dedesinin ismi verilmiştir. Büyük ihtimalle bu isim neslinin devam etmesinin sebebi kişi öldüğünde onu anmak, hatırlamak adınadır. Günümüzde halen sürdürülen çocuğa dede ismini verme geleneğinin 19. Yüzyıl Payas kaza merkezi ve köylerinde yaygın bir şekilde geçerli olduğu ve çocuklara isim verilirken kardeşler arasındaki isim ahengine de dikkat edildiği söylenebilir.

Payas kaza merkezi ve köylerindeki erkek şahıs isimleri üzerinde yaptığımız bu çalışmanın amacı sadece sayısal verileri değerlendirmek değil bölgede erkek çocuğu olan kimselerin yaptıkları isim tercihleri ve bu isimleri hangi amaçla koyduklarını da göstermesi bakımından önemlidir. Bu tespitlerimizle ileride yapılacak çalışmalara bir nebze de olsa katkı sağlayabileceksek mutluluk duyacağız.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Payas Nüfus Defteri; 3703.

2. Kaynak Eserler

Şemseddin S.(1308), *Kâmusu'l-alam*, I-VI, İstanbul.

3. Tetkik Eserler

Açıkel A.(2003); “Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları(1455-1520)”, *Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13,S.2, Elazığ.

Abdi, İ. Ş.(1934), *Öz Türkçe Adlar*, Vilayet Matbaas, Balıkesir.

Atalay, B.(1953), *Türk Büyükleri ve Türk Adları*, TBMM Maarif Vekâleti, İstanbul.

Akyel, S.(1966), *Payas Tarihi*, Define Yayınevi, İstanbul.

Aras Ö.(1988), “Ad Koyma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.I, İstanbul.

Alkaya E.(2001); “Türkler’de Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları”, *Türk Kültürü*, S. 459, Ankara.

- Bayraktar, H. (2004). *XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti'nin İktisadî Vaziyeti*, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.
- Cevdet Paşa. (1991). *Tezâkir* (Yayımlayan Cavid Baysun). TTK Basımevi, Ankara.
- Caferoğlu, A.(1972), “Kaşgarlı Mahmut’a Göre Akraba Adları”, *Türk Dili*, XXVII/253, Ankara, s.23-26.
- Çakan, A. V. (2004). Türklerin ad koyma gelenekleri üzerine bir inceleme. *Millî Folklor*, S. 61, s.124-133.
- Dayı, A. (2007). “Dörtüol Tarihi”. *Sütçü İmam Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş.
- ÇİMEN A.(2012); ‘Sayım, Kayıt düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri’, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14/3, Gaziantep, s.183-216
- Darkot, B. (1997). “Payas”. *İslam Ansiklopedisi*, MEB (Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi) Yayınları, 9, Eskişehir, s. 531-532.
- Demir, A. (2012), “Zile Kazası’nda Şahıs Adları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 21, C.5, Ordu, s. 61-75.
- EFE A.(2013); “ Sicill-İ Ahval Kayıtlarına Göre Payaslı Memurlar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.10, S.23, Antakya, s. 181-194.
- Erol A.(1992, *Şarkılarla Şiirlerle Türkülerle ve Tarihi Örneklerle Adlarımız*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. Yayınları, Ankara, s. XXII.
- Kaya, H.(1974), *Çocuklarımız ve İsimleri*, İstanbul.
- Kurt Y.(1993), “Adana’da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları”, *Belleten*, LVII(218), Ttk Yayınları, Ankara. s.173-200.
- Kurt Y. (1995), “Çorum Sancağı Kişi Adları(XVI. Yüzyıl) *Belleten*, LIX(224), TTK Yayınları, Ankara.
- Kurt, Y.(1996), *Osmanlı Tahrir Defterlerinin Onomastik Değerlendirilmesine Uygulanacak Metod*”, *Osmanlı Araştırmaları*, XVI, İstanbul, s. 45-59.
- Kurt, Y.(1998), “İskilip Kazasında Yer ve Kişi Adları (16. yüzyıl)”, *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler*, Ankara, s. 46-76.
- Gülensoy, T.(2012); “ XXI. Yüzyılda Türkiye Kişi Adlarına Bir Bakış” *İdil Dergisi*, C.1, S.5, Konya.

İlhan, M. M(1990), “Onaltıncı Yüzyıl Başlarında Amid Sancağı Yer ve Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar”, *Belleten*, LIV/209, Ankara.

Öksüz, Y. Z.(1982), “İslamiyet Sonrası Türklerde Ad Verme Geleneği”, *Milli Kültür*, 3/9, Ankara, s. 27-31.

Par, A. H.(1981), *A'dan Z'ye Ansiklopedik Türk Adları ve Soyadları Sözlüğü*, İstanbul.

Püsküllüoğlu, A.(1981), *Seçilmiş Çocuk Adları Sözlüğü*, Ankara.

Tozlu, S. (2009). *Antakya (Hatay) Tarihi Bibliyografyası*, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.

Terzi, M.A.-Ergün, A.(2012), *Payas Sancağı Nüfus Defterleri*, Payas Belediyesi Kültür Yayınları, İskenderun.

Uygur S.:(2013)''Artvin İlinin Sarıbudak Köyünde Kullanılan Kişi Adları İle Bunlarda Meydana Gelen Ses Değişimleri '' Ağız Araştırmaları Dergisi, S.7, İzmir s. 63-92.

Yediyıldız, B.,Özkan İ.(1983), “1455 Yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi 1: Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara.

Ek 1: Payas Kazası Merkezindeki Müslüman Erkek Şahıs Adları ve Sayıları

İsim	Sayı	İsim	Sayı	İsim	Sayı	İsim	Sayı	İsim	Sayı
Ahmet	200	Kadir	1	Veysel	2	Durmuş	3	Mısdık	5
Yusuf	37	Bayram	2	Arif	1	Güllü	1	Abulk	1
İbrahim	136	Gaffar	1	Hekim	1	Duran	1	Hamo	1
İsmail	58	Fettah	3	Ümmet	1	İbiş	3	Alice	1
Mustafa	227	Abdullah	11	Seydi	2	Timur	1	Sello	2
Süleyman	55	Veli	29	İskender	1	Memo	1	Anber	1
Mehmet	543	Abdülkerim	1	Maksud	2	Apo	1	Ketman	1
Yakup	3	Abdüselam	1	Şerif	1	Haso	1	Muslu	1
Nuh	1	Abdulhamid	1	Murtaza	6	Durmuşali	9	Hamek	1
İsa	3	Hamid	1	Abdurrahman	8	Mehmedali	3	Vayis	1
İshak	1	Emin	1	Cafer	2	İsmailşevki	1	Katabayraçö	1
Musa	28	Halil	71	Emir	1	Hüseyinhamdi	1		
Salih	3	Beyazid	21	Haydar	1	Durdumehmet	1		
Mahmut	23	Seydi	2	Battal	1	Emirhacı	1		
Hızır	1	Hakkı	1	Murat	1	Bayramali	1		
Eyüp	1	Cevdet	1	Abdülvahab	1	Gülahmet	1		

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 56 Temmuz - Ağustos 2016

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Ali	329	Hüsem	3	Mülhim	1	Sabahcımercan	1		
Ömer	84	Abbas	1	Mansur	2	Elmasarab	1		
Osman	121	Reyhan	1	Selam	1	Yahyaca			
Bekir	29	Abdülmennan	1	Hanefi	2	Emerce	1		
Hasan	144	Kamil	22	Gülşani	1	Halilce	1		
Hüseyin	124	Hayta	1	Derviş	2	Allak	1		
Şaban	1	Hamza	2	Rüstem	1	Tıbık	1		
Kasım	2	Enbiya	1	Dudu	1	Dursusam	1		